

Za týden na Rýně

Postavení Československé lidové armády se během studené války odvíjelo od strategie východního bloku. Její organizace a příprava vycházely z válečných plánů, jejichž určujícím hybatelem bylo sovětské velení. Přístup Moskvy k případné válce v Evropě se proměňoval v souvislosti s vnitropolitickými změnami v SSSR i s rozvojem technologií a technických možností Varšavské smlouvy

AUTOR

Ivo Pejčoch

LITERATURA, ZDROJE:

Archivní materiály - VÚA-VHA
Praha

Bílek, J. – Láník, J. – Šach, J.:
Československá armáda v prvním
poválečném desetiletí. Praha 2006

Bílek, J. – Láník, J. – Minařík,
J. – Šach, J.: Československá lidová
armáda v koalčních vazbách
Varšavské smlouvy. Praha 2008

Luňák, P.: Plánování
nemyslitelného, Československé
válečné plány 1950–1990. Praha
2007

Štěpánek, K. – Minařík, P.:
Československá lidová armáda na
Rýnu. Praha 2007

« Tanky T-55
představovaly
v 60. letech hlavní
údernou sílu ČSLA.
Zde i s víceúčelo-
vým vrtulníkem
Mil Mi-1

První období po ukončení druhé světové války charakterizovalo očekávání střetu Sovětského svazu se Západem, v těchto letech však Stalinovo vedení kladlo důraz zejména na obrannou strategii. Sovětský diktátor, veden nedávnými zkušenostmi, totiž až paranoidně očekával vojenskou agresi západních zemí a nový postup nepřítele do nitra sovětského území. Ve stejné době však americké velení demobilizovalo ohromné vojenské síly, vybudované v letech války, a v Evropě se soustředovalo rovněž na obranu. Sovětská plánovači měli v té době navíc zřetelnou výhodu v podobě poměrně přesných údajů o vojenské moci západních vojsk, zatímco jejich potenciální protivníci se museli spokojit s více či méně přesnými odhady. Na konci čtyřicátých let tak

mínky pro protiútok vedený na území Spolkové republiky Německo, v plánech však nebyl detailněji rozpracován.

V březnu téhož roku vznikl plán Pěst, který počítal s obranou vlastního území a odražením protivníka, potom měl následovat protiútok směřovaný k řekám Dunaj a Nába. Hlavním cílem

« **Maršál Sovětského svazu Viktor Georgijevič Kulikov byl v letech 1977 až 1989 velitelem Spojených ozbrojených sil států Varšavské smlouvy**

ne vlastního území, nebo za příhodné situace přejít do protiútku.

Nové zbraně

Změny sovětského operačního myšlení a strategického plánování se projevovaly až v průběhu padesátých let. Technický a technologický vývoj totiž dal generálům Sovětské armády do rukou jaderné zbraně a v průběhu desetiletí i spolehlivé nosiče. Zejména pokrok v raketovém vývoji umožnil vyzbrojit vojska zbraněmi dovolujícími provést nenadálý jaderný útok proti zázemí protivníka a jeho strategickým silám za oceánem,

Na podzim 1960 došlo k rozhodnutí vybudovat v případě války samostatný Československý front

západní analytici pracovali s údaji, že Sovětský svaz má k dispozici 175 pozemních divizí, tedy ohromnou sílu umožňující rychlý postup až k Atlantiku. Ve skutečnosti byla podstatná část jednotek pouze rámcových, mobilizovány by byly až v případě otevřené hrozby vypuknutí válečného konfliktu. Přesto však byly vojenské síly východního bloku výrazně početnější, než tomu bylo v západní části kontinentu.

Defenzivní plány 50. let

Československá armáda byla na počátku padesátých let personálně oslabena mohutnými poúnorovými čistkami, které z jejích řad vypudily tisíce zkušených profesionálů. V roce 1951 však Stalin vyzval k vojenské reformě ve svých východoevropských satelitech a zejména ke zvýšení produkce vojenské výroby; současně měly výrazně vzrůst počty vojáků ve službě. V Československu to znamenalo nárůst ze 170 260 mužů na počátku roku 1951 na 297 560 vojáků v roce 1953. Operační plány však zůstávaly defenzivní.

Plán Orel z roku 1951 předpokládal útok západních armád, posílených jugoslávskými divizemi, nejdříve proti NDR, potom proti Československu, Maďarsku a sovětské okupační zóně v Rakousku. Během obrany měly být vytvořeny pod-

první fáze protiofenzivy bylo obsazení předmostí na Dunaji na čáře Řezno–Straubing. Úloha sovětských vojsk při bojích na československém směru nebyla z dochovaných materiálů zcela zřejmá.

Roku 1952 vznikly dva mírně upravené válečné plány označované Sokol a Hvězda. Opět počítaly s obranným scénářem a následujícím protiútokem. V rámci plánu Hvězda by se československé divize pokusily zastavit západní jednotky na přístupech k Praze a po stabilizaci fronty by velení v závislosti na celkové situaci rozhodlo, zda pokračovat v obra-

le také taktický úder proti soustředění vojsk v Evropě nebo jiným vojensky významným cílům. Miniaturizace jaderných hlavic umožnila vznik taktických jaderných zbraní a do vojenského uvažování vkročily plány na použití nukleární síly na lokálně omezeném válčisti. Sovětské operační plány tak začaly postupně počítat s možností prvního úderu. Motivací byla zřejmá početní převaha pozemních divizí Varšavské smlouvy v porovnání se Západem. Ten zase kladl mimořádný důraz na eliminaci východních vojsk taktickými nukleárními údery a na využití značné

« **V roce 1984 proběhlo cvičení Štít – největší cvičení vojsk Varšavské smlouvy na našem území, jehož se zúčastnilo 60 000 vojáků**

Československý front

- **1. armáda** (19. a 20. motostřelecká divize, 1. a 13. tanková divize) s celkem 960 tanky, 311. armádní raketová brigáda
- **4. armáda** (2. a 15. motostřelecká divize, 4. a 9. tanková divize) s celkem 960 tanky, 321. armádní raketová brigáda
- **10. letecká armáda** (1. stíhací letecká divize, 2. a 34. stíhací bombardovací letecká divize, 25. bombardovací letecký pluk, 46. dopravní výsadková letecká divize, 47. průzkumný letecký pluk,

45. dělostřelecký průzkumný letecký pluk)

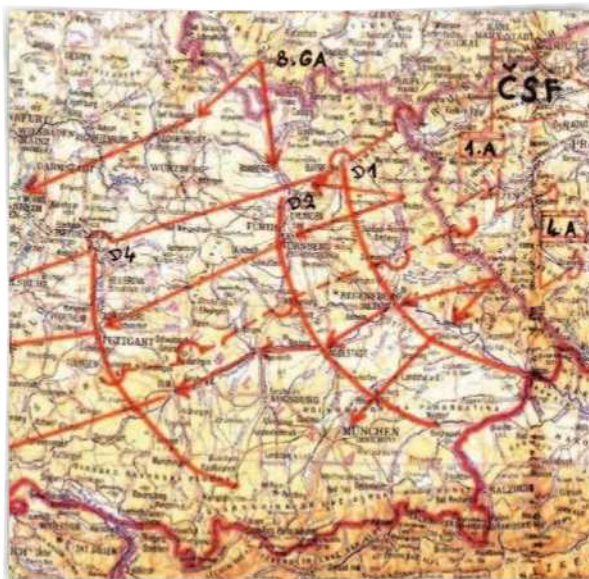
- **vševojsková záloha Československého frontu** (3., 18., 26. a 32. motostřelecká divize)
- **331. frontová raketová brigáda**
- **11., 21. a 31. pohyblivá raketová technická základna**
- **22. výsadková brigáda**
- **205. protitanková brigáda**
- **303. protiletadlová divize**
- **201. a 202. protiletadlový pluk**

převahy v letectvu. V každém případě technologický i myšlenkový posun v průběhu padesátých let přenesl válečné plánování obou stran do jiné roviny.

Stalinská vojenská dogmata zůstala zákončerstvována v období druhé světové války. Přestože si bylo vedení země vědomo účinků jaderných zbraní, ještě počátkem padesátých let se počítalo, že jejich nasazení bude mít jen doplňkový charakter a novu válku rozhodne především počet divizí, jejich výzbroj a schopnost hlubokého zázemí opět snášet strádání.

Až po Stalinově smrti v roce 1953 dochází k přehodnocování dosavadních tezí a zrodu nových vojenských koncepcí. Vojska východního bloku měla být podle těchto představ schopna okamžitě reagovat na vojenský útok Severoatlantické aliance a přejít v protiútok, případně provést preventivní úder, který by západní ofenzivu zlikvidoval ještě před jejím zahájením.

Významným mezníkem se stal rok 1955, kdy Nikita Sergejevič Chruščov zahájil destalinizaci spočívající i v omezení stavu ozbrojených sil.

Československo přistoupilo k postupnému snížení početního stavu armády z 255 000 mužů na 195 000 mužů, mobilizační stav pro případ války však zůstal stejný, tedy 850 000 mužů. Chruščov byl přesvědčen, že nová válka nebude opakováním druhé světové, nýbrž že dříve nebo později dojde na masivní nasazení nukleárního arzenálu. Na počátku šedesátých let tak vznikala nová koncepce vedení válečných operací Varšavské smlouvy, v jejímž rámci mělo dojít na přezbrojení či dozbrojení východoevropských satelitů nejmodernější sovětskou technikou.

« Jeden z plánů útoku Čsl. frontu na západní Evropu. Číslice u písmen D značí, kolikátého dne mělo být dosaženo stanovené čáry postupu »

Změna doktríny

Pro Československo to znamenalo výrazný posun ve společných plánech. Dosud měla být československá armáda součástí Karpatského frontu, na podzim 1960 však došlo k rozhodnutí vybudovat v případě války samostatný Československý front. Zpočátku bylo ještě jeho nasazení uvažováno z defenzivního hlediska, záhy se však prosadila i možnost přechodu k útočné strategii. Po rozsáhlém jaderném úderu v operačním a strategickém měřítku, provedeném Sovětskou armádou, měl Československý front postupovat na západ a pátého dne dosáhnout břehů Rýna. Potom by převzala iniciativu sovětská vojska. Veškeré síly československé armády měly být nasazeny proti SRN, kalkulovalo se s rakouskou neutralitou a rychlým postupem maďarské armády, která by útok podpořila.

Při velkém společném štábním cvičení Burja na přelomu září a října 1961 se uvažovalo o postupu východních vojsk přes SRN do Francie a dosažení Paříže po deseti dnech. V prosinci 1961 proběhlo samostatné československé štábní cvičení, při němž polská armáda zaútočila na SRN a s podporou sovětských vojsk měla dobýt Nizozemsko a Dánsko,

Taktické nosiče jaderných zbraní ČSLA

Operačně taktické raketové střely byly organizačně zařazeny do sestav těžkých dělostřeleckých (raketových) brigád tvořících součást Československého frontu. Prvními jednotkami disponujícími scudy se stala 311. a 321. těžká dělostřelecká brigáda, dislokovaná v Hranicích. Dne 1. ledna 1963 je následovala 331. těžká dělostřelecká brigáda, umístěná ve stejné posádce. Podle plánu z poloviny šedesátých let tvořila první z brigád součást 1. armády, druhá 4. armády a třetí zálohu celého Československého frontu.

Popsaná sestava tří těžkých dělostřeleckých brigád operačně taktických raket vydržela až do pádu režimu v roce 1989, každá brigáda se skládala ze tří oddílů, vyzbrojených třemi, od počátku osmdesátých let čtyřmi mobilními vypouštěcími zařízeními. Jako náhrada za zastaralé scudy byly od osmdesátých let nakupovány modernější OTR-23 Oka, známé v kódu NATO jako SS-23 Spider. Československo

roku 1985 odebralo čtyři mobilní vypouštěcí zařízení a 23 střel, z nichž 11 disponovalo kazetovou hlavicí a zbylé byly připraveny pro instalaci jaderné hlavice. Byly zařazeny do stavu 11. těžkého dělostřeleckého oddílu 311. těžké dělostřelecké brigády.

Vedle operačně taktických střel disponovala ČSLA i menšími taktickými raketami, v první řadě zmiňovanými R-65 Luna, známými v kódu NATO jako FROG, tvořícími výzbroj samostatných dělostřeleckých oddílů, od počátku 80. let přeznačené na samostatné raketometné oddíly. Oddíly byly přiřazovány k jednotlivým tankovým nebo motostřeleckým divizím. Nové střely OTR-21 Točka byly do ČSLA zařazeny roku 1984 a postupně měly nahradit staré frogy.

Československé vojenské letectvo mohlo jako nosič jaderných bomb použít nadzvukový stíhací bombardovací letoun Suchoj Su-7B. Celkem 48 strojů disponovalo speciální sadou zahrnující závěsník BD3-56FN, systém elektrické

indikace zavěšení a zajištění bomby, jejího ohřevu a odhozu, poloautomatickým zbraňovým počítačem a zaměřovačem PBK-1 a později PBK-2, umožňujícím automatické odhození bomby ve stoupavém letu.

U 17. dělostřeleckého oddílu velké mohutnosti v Žamberku byly od roku 1984 soustředěny dělostřelecké prostředky jaderného napadení. Jednalo se o 12 samohybných děl 2S7 Pion ráže 203 mm a osm 240mm samohybných minometů 2S4 Tulpan.

✚ V 80. letech byly ve výzbroji ČSLA sovětské operačně-taktické rakety OTR-23 Oka určené k ničení větších bojových uskupení

➤ Jedním z nosičů taktických jaderných zbraní ČSLA byl stíhací bombardér Suchoj Su-7B

➤ Českoslovenští výsadkáři vyzbrojení útočnými puškami Sa 58 při cvičení

Československý front postupoval přes francouzskou hranici a v intencích plánů sovětského generálního štábu dosáhl linie Besançon–Belfort. Cvičení počítalo se svržením 130 jaderných bomb.

Příliš ambiciózní Sověti

Nový sovětský operační plán byl přijat 14. října 1964, ve stejný den, kdy byl svržen Chruščov. Československé síly měly podle nového plánu provést okamžitý útok na západoněmecké území, do sedmi dnů dosáhnout již dříve uvažovaného Besançonu a potom pokračovat v nástupu na Lyon. Podle dochovaných dokumentů byla československá generální k plánu soudruhů z Moskvy značně rezervovaná. Nepočítal totiž s problémy při přechodu zalesněných pohraničních pohoří, existovaly i pochybnosti o reálnosti postoupení do hloubky západní Evropy během jediného týdne. Podporu Československému frontu měla přitom poskytovat pouze 57. sovětská letecká armáda a jedna divize, přesunutá z Maďarska. Většina sovětských a polských sil by totiž v tu dobu postupovala na hlavním směru z východoněmeckého území.

Podle analytiků byl jedinou možností, jak by Československý front splnil své úkoly proti silnějšímu protivníkovi, disponujícímu jadernými zbraněmi, pouze překvapivý atomový úder, provedený sovětskými silami. Součástí plánů byl rozsáhlý útok maďarské armády proti Rakousku, které by bleskově obsadila a postupovala na jižním směru na Bavorsko a severní Itálii. Ve stejnou dobu měla bulharská armáda přejít do obrany proti mnohem silnějším armádám NATO v regionu – turecké a řecké. Nedomyšlenost tehdejších plánů ovšem prakticky nepočítala s účinky jaderných explozí, a to zejména s účinky dlouhodobého charakteru v podobě tvrdého záření. Konceptce poměrně naivně předpokládala, že československá vojska rychle projdou zamořeným územím a budou schopna

i dále operovat. Stejně tak československý vojenský průmysl měl i po opakovaných úderech jaderných hlavic západními armádami produkovat vše potřebné bez znatelného poklesu produktivity.

Hladce až do Francie

Plánovaný Československý front měl být tvořen naprostou většinou vojenské síly země. Po jeho sestavení a nasazení do rozhodujícího úderu přes západoněmeckou hranici by v zemi zůstaly pouze omezené vojenské síly. Tvořila by je

dne došlo k dosažení čáry Langres–Besançon, následoval by postup ve směru na Lyon. Během operace by bylo realizováno 131 jaderných úderů, z toho 96 formou hlavic operačně taktických raket a 35 leteckých nukleárních bomb.

Po osmašedesátém

Výrazná změna v postavení československých ozbrojených sil nastala po ostudné invazi vojsk Varšavské smlouvy do země v srpnu 1968. V důsledku nucené dohody o „dočasném“ pobytu sovětských

V PRŮBĚHU 70. LET SE ZÁPADNÍ ARMÁDY SNAŽILY vyrovnat početní převahu konvenčních sil druhé strany

především vojska protivzdušné obrany státu, která by se snažila eliminovat letecké úder y sil NATO, dvě mobilizačně postavené divize pozemních vojsk, vojenské školy a další druhořadé útvary (viz box Československý front).

Zatímco hlavní operační směr východních vojsk byl dán linií Moskva–Varšava–Berlín–Paříž, měl Československý front postupovat na vedlejším směru: Praha–Norimberk–Stuttgart–Štrasburk–Epinal–Dijon. Okamžitě po prvotní jaderné fázi měla československá vojska přejít do útoku ve směru na Norimberk a Stuttgart, část jednotek by zároveň provedla úder na bavorskou metropoli Mnichov. Již na konci prvního dne mělo být dosaženo čáry Bayreuth–Řezno–Pasov. Čtvrtý den tažení se předpokládalo dosažení čáry Mosbach–Nürtingen–Memmingen–Kaufbeuren. V následujících dnech měl být zničen zbytek nepřátelských vojsk a připraven útok na Épinal a Dijon. Po překročení Rýna by osmého

vojsk bylo na československém území rozmístěno na 70 000 sovětských vojáků vševojskových divizí i taktického letectva. Vedle nich byla v osmdesátých letech v zemi dislokována i těžká raketová brigáda s nosiči Temp-S. Střední skupina sovětských vojsk, jak se okupační síly nazývaly, měla v případném válečném konfliktu úzce kooperovat s útvary Československého frontu. Přes modernizaci konvenčních i jaderných sil na obou stranách barikády bipolární Evropy však bylo stále více zřejmé, že se obě strany budou snažit vzájemné otevřené konfrontaci vyhnout. Reforma Varšavské smlouvy umožňovala velením společených armád větší náhled do sovětského strategického plánování, nicméně celkový přehled samozřejmě k dispozici neměla.

Štábní cvičení ze sedmdesátých let stále počítala s postupem na západ, ovšem již v delších časových horizontech, uvažovalo se o čistě konvenčním boji

nebo i o variantě s nasazením taktických jaderných zbraní. Při cvičení Taran z roku 1970 měl Československý front dosáhnout francouzské hranice za 11 dnů za použití jaderných úderů, při konvenčním konfliktu pak až za 17 dnů.

V průběhu sedmdesátých let se západní armády snažily vyrovnat početní převahu konvenčních sil druhé strany, a to zejména technologickým vývojem a zařazováním stále vyspělejších a pokročilejších zbraňových systémů. Československé válečné plánování však na tyto skutečnosti v zásadní míře nereagovalo a drželo se stále původní strategie Varšavské smlouvy, ostatně stejně jako celý východní blok. Po útoku vojsk NATO se mělo přejít do protiútku a postupovat Spolkovou republikou Německo směrem k francouzské hranici a k severním hranicím Švýcarska. Vojenský plán ČSLA z roku 1977 stále kalkuloval s možností čistě konvenčního konfliktu i s nasazením jaderných sil v různé intenzitě. Během velkého štábního cvičení Západ 77 už ale generalita Varšavské smlouvy nebyla tak optimistická jako před deseti lety. V případě nečekaného západního úderu by držela obranu a masivní protiúder považovala za reálný až po osmi dnech války.

Ke konci studené války

V osmdesátých letech náleželo k jedné ze základních představ sovětské strategie, že v průběhu bojů nakonec musí dojít k nasazení jaderných zbraní. Varšavská smlouva měla v konvenční fázi konfliktu vybojovat co nejlepší postavení, aby po přechodu na jaderné střetnutí byla schopna rozhodnout vítězně celou válku.

Až s příchodem nového vedení sovětského státu v čele s Michailem Sergejevičem Gorbačovem došlo ke změně strategického uvažování a velení Varšavské smlouvy reálně nahlédlo, že tváří v tvář

zvyšující se konvenční kapacitě západních vojsk zřejmě není možné konflikt vyhrát. Jaderná katastrofa v Černobylu roku 1986 navíc světu ukázala skutečné následky, jaké by v nesrovnatelně větším měřítku mělo použití nukleárních hlavíc. Sovětský svaz byl pak i pod ekonomickým tlakem ochoten přistoupit na jednání o omezení konvenční i jaderné výzbroje.

Pozměněná koncepce nasazení československých vojenských sil v případném konfliktu z roku 1986 stavěla především na obraně, již poprvé komplexně propracovávala. Stále však ponechávala otevřenou možnost zahájení protiofenzivy. V případě útočné operace se značně prodloužily předpokládané doby dosažení vytyčených cílů, na francouzské hranici by první jednotky stanuly až po patnácti dnech. Pokud by střet gradoval na úroveň nasazení jaderných zbraní, měla ČSLA po schválení sovětským velením použít taktické hlavice a bomby proti cílům na směrech svého postupu. V té době mohly nést jaderné hlavice raketové střely SCUD a FROG (či jejich moderní náhrady Osa a Točka), těžké samohybné dělostřelectvo s typy Pion a Tulpan, jaderné bomby by mohly vypustit též stíhací bombardéry Su-7.

Poslední plán

Poslední československý válečný plán pochází z roku 1989, v červenci jej parafoval prezident Gustáv Husák. V případě západní agrese by ČSLA přešla do obrany, a pokud by útok pokračoval, měla naše armáda zahájit vlastní ofenzivu. Osmého dne útoku by vojska dosáhla linie Beilngries–Essenbach–Simbach am Inn, patnáctého dne pak čáry Ulm–Kaufbeuren–Oberaudorf.

Konec komunistického režimu jen o několik měsíců později znamenal i ukončení podobných strategických

Nezbytnou součástí výcviku byla reakce na útok chemickými či jadernými zbraněmi

úvah a zcela novou orientaci rychle se demokratizujícího Československa.

Když s odstupem desetiletí pohledneme na plány sovětského velení a československou úlohu v nich, nabízí se otázka jejich reálnosti. Podobně jako za druhé světové války byla strategie postavena zejména na početní převaze pozemních vojsk bez ohledu na leteckou dominanci protivníka a jeho schopnost v širokém měřítku ničit soustředění vojska Varšavské smlouvy taktickými atomovými údery. Představa, že československé jednotky budou rychle postupovat zamořenými oblastmi a v podstatě za několik dní vkročí na území Francie, se dnes jeví jako zcela iluzorní.

Pro naši i následující generace je v každém případě potěšitelné, že generalita východního bloku si své teorie nevykoušela v praxi. ✖

O AUTOROVI

PhDr. Ivo Pejčoch (*1962)

Vědecký pracovník Historicko-dokumentačního odboru VHÚ, v minulosti dlouholetý šéfredaktor odborného měsíčníku HPM. Je autorem a spoluautorem padesáti odborných knih a několika set studií a článků. Jeho nejrozsáhlejším knižním počinem je trináctidílná řada *Obrněná technika*, dále pětidílné dějiny útoků přes Železnou oponu a další práce. V posledních letech vydal knihy *Za Háchu i za Beneše*, *Těžké tanky*, *Lehké tanky*, *Stíhače tanků*, *Vojáci na popravišti*, *Dva Walterové aj.*

inzerce

| STUDENT | AGENCY |

Rozumíme letenkám

Rejkjavík

od 6 300 Kč*

Kodaň

od 2 050 Kč*

K letence kompletní servis

www.studentagency.cz

* TAM I ZPĚT včetně všech poplatků.
Cena platná v době tisku.